

378.014(477)

В. А. Кобко,

к.і.н., доцент кафедри економіки та управління факультету цивільного захисту та управління Черкаського ін-ту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, м. Черкаси

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Перехід країни до ринкової економіки зумовлює необхідність реформування вищої освіти, яке повною мірою сприяло б формуванню самостійного мислення особистості, посиленню індивідуального підходу до розвитку творчих здібностей, докорінному поліпшенню професійної підготовки спеціалістів, здатних працювати в нових умовах. У статті висвітлено результати досліджень процесів реформування вищої освіти в Україні, проаналізовано нормативні документи, які регламентують формування освітнянського простору, та результати росту показників вищих навчальних закладів держав, процеси вдосконалення навчального процесу та труднощі з якими зіткнулися українські вищі навчальні заклади.

Ключові слова: вища освіта, реформа освіти, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах вища школа є головним чинником формування майбутнього фахівця в різних областях соціально-економічної сфери. Організація науково-дослідної й навчальної роботи в провідних вузах країни спрямована насамперед на формування всебічно обізнаних і конкурентоспроможних випускників, які були б затребувані на ринку праці. Фахівець нової формації зі швидким, гнучким і критичним мисленням, багатою уявою й мобільною пам'яттю, значно краще пристосовується до виробничих і соціальних умов, змінює їх відповідно до власних смаків і переконанням.

Успішне реформування вищої освіти в умовах ринкових відносин, реалізація потреб особистості, захист прав і інтересів громадян у цій сфері – все це вимагає підвищення ефективності управління вищою освітою на відповідній науково-теоретичній основі, вдосконалювання форм і методів державного впливу, визначення ролі й місця ВНЗ і самих студентів у цих процесах, а отже, і чіткої правової регламентації їхнього статусу в цій системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При написанні статті були використані праці сучасних дослідників [1-4], які розглядали реформування та сучасний розвиток вищої освіти в Україні з аналізом окремих її пріоритетних напрямків.

Мета статті – виділити низку проблем у сфері державного управління галуззю вищої освіти та визначити шляхи вдосконалення її якісного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна, політична, духовна модель розвитку українського суспільства може бути оптимальною лише тоді, коли науковці та практики, конструюючи її і обираючи сучасні технології для реалізації цієї моделі, зможуть зорієнтуватись не тільки на внутрішню реалізацію, а й на загально цивілізаційні тенденції розвитку людства. Це потрібно для того, щоб зробити випереджальний крок у розвитку України, а не постійно когось наздоганяти.

Немає сумніву в тому, що кожна (будь-яка) сучасна держава є активним: чи пасивним: учасником і каталізатором глобалізаційного розвитку. Коли йдеться про глобалізацію, то, зазвичай, дослідник оперує такими категоріями, як зближення держав, народів, націй, формування єдиного інформаційного простору, економічного поля. Відбувається певна стандартизація суспільних відносин між державами. Країна, яка вилучається із цих загальноприйнятих відносин випадає також із загального контексту розвитку суспільних цивілізацій і врешті-решт стає неконкурентоспроможною. При цьому слід мати на увазі, що глобалізація - це ще й загострена конкуренція між державами і націями, яка набуває всепланетарного характеру, охоплюючи конкуренцією всі сфери суспільної діяльності, а не тільки економіку й інформаційну сфери. Тільки та держава посяде гідне місце в цьому світі, яка найефективніше використає людський ресурс, енергозберігаюче та наукоємне виробництва, опанує новітні технології. Для цього держава повинна бути згуртованою та солідарною: роздрібнена вона не зможе усвідомити свій національний інтерес, належно представити його в конкуренції з іншими країнами. Відтак, вона не зможе

забезпечити добробут своїх громадян. Це означає, що конкурентність, суперництво націй, країн, окремих людських спільнот набуває глобального, загальнопланетарного характеру, і охоплює всі без винятку сфери життя. У зв'язку з цим можна наважитись на висновок, що у недалекому майбутньому залишиться лише три групи держав залежно від їхньої конкурентоспроможності. Першу утворюватимуть ті, що спроможні продукувати новітні технології, які набуватимуть глобального поширення. Це будуть панівні держави чи нації. До другої групи належатимуть держави, здатні принаймні ефективно використовувати ці технології. І третя група - держави, які не зможуть ні першого, ні другого і тому опиняться на узбіччі людського прогресу. Головним критерієм, визначальною умовою приналежності країни до певної групи буде рівень інтелектуального розвитку як усієї нації, так і кожного громадянина зокрема.

Йдеться про те, щоб формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати отримані знання для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері соціального життя, тобто для інноваційного розвитку суспільства. І ця обставина, врешті-решт, визначатиметься характером, спрямованістю освітянської діяльності у будь-якій країні. Для цього необхідно виконати як мінімум дві вимоги. Передусім, освіта має стати пріоритетом номер один у суспільстві. Крім того, потрібна модернізація, «осучаснення» освіти [3].

Отже, незважаючи на досить розвинену освітянську діяльність як у середній, так і у вищій школах, освіта в Україні має два суттєвих недоліки. По-перше, вона залишається (особливо у середній школі) освітою індустріальної епохи, а не інформаційного суспільства. По-друге, відносини між суб'єктами навчального процесу значною мірою залишаються такими ж, як у «радянській» школі з її абсолютизацією колективності, неувагою до індивідуального розвитку людини. Шануючи і поважаючи досвід, напрацьований радянською школою (як загальноосвітньою, так і вищою), необхідно налаштовуватися на значні якісні зміни і модернізацію.

Людство постійно перебуває у стадії змін. Здатність спрямувати зміни і творити їх – це найважливіша характеристика способу життя людини в

XXI ст. Сьогодні слід формувати таку людину, що була б здатною до сприйняття творчості та змін, відчувала, розуміла, сприймала стратегію змінності в суспільстві. Настає час, коли зміна ідей, технологій, знань відбувається швидше, ніж зміна поколінь і звідси виникають нові завдання перед освітою [4].

Сучасна освіта поступово набуває інноваційного характеру, тобто вона має сама постійно змінюватися і формувати людину, здатну до постійного сприйняття змін протягом життя, до постійного духовного, морального і фахового прогресу. Нерідко діяльність вищої школи, як і десятки років тому, оцінюється за сумою переданих (кореспондованих) людині знань. Проте, хоч сума знань і має велике значення, але це не єдиний і не головний критерій освіченості людини. Поряд із цим навчальний процес має виконувати щонайменше дві функції: здатності студента до самостійного засвоєння знань, інформації (навчити вчитися) і вироблення вміння трансформувати набуті знання у життєву компетентність.

Інноваційність узагалі має стати визначальним чинником у розвитку суспільства. Як свідчать сучасні соціальні практики, загальносуспільної, загальнодержавної стабільності можна досягти лише через інноваційність, перманентні якісні зміни. Без постійних змін для досягнення людиною мірної мети не буде й стабільності в державі; більше того, саме держава виявиться не - конкурентоздатною.

Перш за все, якісних змін потребують технології навчального процесу. Що це означає? По-перше, йдеться про упровадження інформаційних технологій, що відкривають нові можливості для пізнавальної діяльності людини. Комп'ютер – це шлях до комп'ютерної грамотності, без якої сьогодні дедалі важче бути конкурентоспроможним, з ним пов'язана більшість професій і робочих місць.

По-друге, комп'ютер відкрив новий тип освітньої діяльності – дистанційну освіту. Вона ще не набула належного розвитку, хоча й має

надзвичайно потужний потенціал. Дистанційна освіта не знає ні державних меж, ні національних кордонів. Є ВНЗ, де навчаються сотні тисяч студентів – «дистанційників», і ці університети зароблять десятки мільйонів доларів США. В Австралії сфера дистанційної освіти посідає одне із чільних місць за доходами до державного бюджету. В Україні часто дистанційну освіту необгрунтовано протиставляють традиційній. Це надумана проблема, адже традиційна освіта, живе спілкування студента з викладачем, залишаться і на майбутнє провідною формою навчання. При цьому не можна не звернути увагу на очевидні переваги дистанційної освіти: долається фактор відстані, побудова курсів навчальних дисциплін максимально індивідуалізується відповідно до особистісних потреб [2].

По-третє, Інтернет дає змогу спілкуватися зі світом. В умовах глобальних процесів сьогодні розвиток будь-якої держави залежатиме не тільки від власних зусиль і здібностей її громадян. Він може бути успішним, якщо держава органічно включена в загальні цивілізаційні процеси. Щоб цього досягти, треба дбати про передумови, починаючи з суспільних, економічних відносин і включаючи здатність громадян держави сприймати все те краще, що є в цілому світі: в знаннях, технологіях, досвіді тощо. А як цього можна досягти? Лише через відкритий глобальний соціально-економічний простір. Канали спілкування, інформації, передачі технологій, знань лише тоді можуть бути використані, коли людина вміє ним користуватися.

Нарешті, по-четверте, вміння користуватися Інтернетом вимагає й знання мов для міжнародного спілкування. Тому наступне завдання, яке необхідно реалізувати в освіті - активне та ефективно вивчення іноземних мов.

У сучасному світі відбуваються помітні зміни й статусу вищої освіти. Вона традиційно виконувала функцію підготовки фахівців для народного господарства та інших сфер діяльності суспільства. Безумовно, ця функція залишається актуальною, але вища освіта перестає бути виконавцем лише цієї функції. Вона дедалі більше перетворюється на обов'язковий етап

розвитку особистості. Ця друга функція тісно пов'язана з першою і поглинає її. Розширюючи число тих, хто здобув вищу освіту, таким чином суспільство готується до конкурентоспроможного і повнішого сприйняття нових науково-інформаційних технологій, розвитку особистості, досягнення високого потенціалу нації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, необхідно створити найкращі умови для того, щоб якомога більше молодих громадян України здобули вищу освіту.

Сьогодні мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну соціальну і правову державу, як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Ця мета визначена в Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій відповідним Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 374/2002 [1].

Забезпечення вироблення та реалізації конкретних заходів подальшого розвитку освіти в напрямках, передбачених названою доктриною, є нагальною потребою сьогодення і потребує постійної системної роботи владних структур, як на державному так і на регіональних рівнях.

До усього зазначеного слід додати європейські орієнтири у розвитку національних систем освіти. Європа завжди була центром знань: і їх виробництва, і їх споживання, і навчання. Майже в усіх цих складових вона зберігає лідерство і сьогодні. Сучасною парадигмою соціального поступу можна вважати розвиток суспільства через розвиток вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. *Навроцький О. І.* Вища школа України в умовах трансформації суспільства / *О. І. Навроцький.* – Х. : Основа, 2000.

2. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и перешкоды / А. И. Пригожин. – М., 1989.
3. Ткаченко В. Освітня політика в контексті глобалізаційних процесів / В. Ткаченко // Освіта. – 2006. – 20 – 27 верес. – № 36/37. – С. 6-7.
4. Чижевський Б. Освітня політика в Україні: Пріоритети, завдання, принципи та шляхи їх упровадження / Борис Чижевський // Освіта України. – 2005. – 30 серп. – № 64. – С. 6.

Kobko V. A. Issues of Formation of Modern Educational Space of Ukraine.

Dominant course of our country towards market economy determines the necessity to reform the higher education system as a principle factor to bring up overwhelmed personality, to expand individual approach in development of creative abilities, to improve the up-bringing of competent specialist in different social spheres. The results of searching of reforming of higher education in Ukraine are shown in this article, normative documents are analyzed. The latter regulate the following: the formation of educational branch; the of growth of higher educational establishments indicators; the improvement of studying process and difficulties which the Ukrainian higher educational establishments have faced with.

Key words: higher education, educational reform, higher educational establishments.

Кобко В. А. Проблемы формирования современного образовательного пространства Украины.

Переход страны к рыночной экономике предопределяет необходимость реформирования высшего образования, которое в полной мере оказывало содействие бы формированию самостоятельного мышления личности, усилению индивидуального подхода к развитию творческих способностей, коренному улучшению профессиональной подготовки специалистов, способных работать в новых условиях. В статье показаны результаты исследований процессов реформирования высшего образования в Украине, проанализированы, нормативные документы, которые регламентируют формирование образовательного пространства, и результаты роста показателей высших учебных заведений государства, процессы усовершенствования учебного процесса и трудности с которыми столкнулись украинские высшие учебные заведения.

Ключевые слова: высшее образование, реформа образования, высшие учебные заведения.